

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

■ Του Γιώργου Παυλίδη, αρχιτέκτονα

Οι αντιθέσεις είναι ελπίδα
Μπ. Μπρέχτ

Δεν είναι δυνατόν να κάνεις διάφορες σκέψεις κατά την Παγκόσμια Ημέρα Αρχιτεκτονικής αγνοώντας την "κυλιόμενη άμμο" που απλώθηκε σ' ολόκληρο το δομημένο περιβάλλον της χώρας.

Η ποιότητα ζωής βρίσκεται σε "ομηρία" νομοθετικών πλαισίων, οι νόμοι 3843/10, 4014/11, 4178/13 αντλούν χρήμα, ενώ ταυτόχρονα η πολιτική έχει εκχωρήσει την πρωτοκαθεδρία στη διαχείριση του "Εθνικού Χρέους", αδιαφορώντας για την καταστατική της ευθύνη, που δεν είναι άλλη από την προάσπιση ενός δημόσιου χώρου, μέσα στον οποίο οι πράξεις και οι ζωές των ανθρώπων αποκτούν νόημα.

Η φυσιογνωμία των αστικών περιοχών αλλοιώνεται συνεχώς εδώ και δεκαετίες. Ό,τι επέβαλαν οι εργολάβοι και τα συμφέροντα, το αποτελείώνει η βία. Θεσμική καταστροφή η μια, ανοχή των πάντων η άλλη.

Η "πειρατογενής" διαμόρφωση της Ελληνικής κοινωνίας δέχεται πια τη βία σαν "φυσικό φαινόμενο", μοιρολατρικά αναμενόμενο. Προτάξαμε αχαλίνωτο ατομικισμό με αποτέλεσμα εξαγριωμένος κόσμος, συγκροτημένος μέσα στον γενικό-θυμό, ιδεολογικά παραστρατημένος και με καταστροφική μανία, να μη δίνει πια αξία ούτε στην ανθρώπινη ζωή. Η συνοικία, η γειτονιά, η πόλη, το περιβάλλον δεν υποβάλει καμιά κινητοποίηση των κατοίκων, πέραν της κατ' ιδία αφήγησης.

Φαίνεται σαν η κοινωνία μας να έχει εξαντλήσει τα αποθέματα της άμιλλας, της αλληλεγγύης, της αδελφοσύνης, της συνεργασίας και τώρα πια χτυπιούνται τα κέντρα που παράγουν αυτές τις αξίες και πρώτα από όλα της εκπαίδευσης. Γιατί όλα αυτά; Μήπως επιβεβαιώνεται η διαπίστωση του Παντελή Πρεβελάκη ότι **είμαστε ρηχοφυτεμένοι;**

Και όμως θεωρούμαστε έθνος που ορίζεται ως τόπος και ως κοινωνία που ενώνεται από μια κληρονομιά - γλώσσα, πολιτισμό, θρησκεία. Μήπως αυτό που εκλείπει είναι ένας εθνικός στόχος;

Ο Αλμπέρ Καμύ στο έργο του "Σκέψεις για την Τρομοκρατία", αναρωτιέται: **πόσο και πώς εγγράφεται στη συλλογική μνήμη το τυφλό μακελειό του πλήθους; Πόσο και πώς αποτυπώνεται η σύγχυση και το χάος, το δέος και ο σπαραγμός; Πώς διαφυλάσσει ο άνθρωπος την αξιοπρέπειά του μπροστά στη βαρβαρότητα; Με την εξέγερση, τη σιωπή ή τη συνεχή υπόμνηση-όχληση του τρόμου; Ο τρόμος δεν αποτελεί κατάλληλο κλίμα για σκέψη. Από την άλλη η σιωπή μήπως σημαίνει την νομιμοποίηση της σφαγής;**

Ούτε τρόμος ούτε σιωπή. Καλούμαστε να ανασυντάξουμε τη συλλογικότητα που καταπονθήθηκε και διαλύθηκε από ανεξέλεγκτους μηχανισμούς και εξαχρεωμένους οπαδούς.

Η Αρχιτεκτονική λοιπόν και ο αρχιτέκτονας τι ρόλο διαδραματίζουν; Οι αρχιτέκτονες σε μια μακρά περίοδο γενικής σύγχυσης συμμετέχουμε στη δημιουργία ενός άσυλου άγνοιας που το μεταλλάξαμε σε άσυλο λήθης. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι στην αρχιτεκτονική έκφραση η μελαγχολία των καιρών αντικατέστησε την κριτική σκέψη.

Είναι πια επιτακτικό ο αρχιτέκτονας μέσα από την τέχνη του να ενεργοποιήσει το ρόλο του, να συμμετέχει, να εισχωρήσει με το κοινωνικό του πρόσωπο και να συνεισφέρει στην αναγέννηση και άνθιση της γειτονιάς με την έγνοια των κατοίκων, μιας γειτονιάς που καταργήθηκε από ξενοφοβικά και κάθε τύπου ρατσιστικά σύνδρομα. Να προτρέψει τους κατοίκους να υιοθετήσουν το δημόσιο χώρο ως ιδιωτικό.

Σήμερα η εικόνα του δημόσιου χώρου μεταμορφώθηκε σε χώρο για τα σκουπίδια μας, για την αλόγιστη στάθμευση και φορτοεκφόρτωση των οχημάτων μας, και την βίαιη έκφραση "μαγκιάς". Πρέπει να αντιληφθούμε ότι ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος όπου προεκτείνεται η ιδιοκτησία μας, η εξωτερική μορφή της οποίας δημιουργεί και αποδίδει εσωτερικό χώρο στο οικοδομικό τετράγωνο, στο δρόμο, στο πάρκο, στην πλατεία, στον πεζόδρομο. Παρατηρούμε για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι όποιοι ελάχιστοι δημόσιοι χώροι διαμορφώνεται καταλήγει σε περίβολο καφέ - εστιατορίου. Ο δημόσιος χώρος πρέπει να εντάσσεται στη σύγχρονη έννοια του "commons", όπως την όρισαν οι Άγγλοι, δηλαδή: τα κοινά αγαθά, οι κοινοί πόροι, όπως τα υγρά φυσικά στοιχεία, τα δάση, οι αγροτικές περιοχές και η ατμόσφαιρα, αποτελούν μέρος της τοπογραφίας της πόλης. Οφείλουμε να επικεντρωθούμε σε αρχιτεκτονικές επεμβάσεις, δίνοντας πρωτεύουσα σημασία στη διατήρηση της μικροκλίμακας, ξεκινώντας από τις γειτονιές που δέχονται συνεχείς πιέσεις υποβάθμισης και ωθούνται στην γκετοποίηση και στην απώλεια του βασικού άξονα, δηλαδή της ποιότητας ζωής. Να πιέσουμε για την κατάργηση της δαιδαλώδους πολυπλοκότητας των γραφειοκρατικών διαδικασιών, οι οποίες εν μέσω ενός τεράστιου αριθμού φορέων, που πρέπει να εγκρίνουν και να αποφασίσουν για το ίδιο ακριβώς θέμα, οδηγούν στον κατακερματισμό των πάντων. Πρέπει να οραματιστούμε και να δώσουμε προοπτική στην επανίδρυση του αστικού περιβάλλοντος και της αστικής οικονομίας. Απαιτείται συλλογική και πολιτική βούληση για ρυθμιστικά σχέδια, που μέχρι σήμερα τα περισσότερα εκφράζουν μόνο προθέσεις και κατευθύνσεις και ποτέ σχεδιασμό. Μόνο έτσι τελικά θα οδηγηθούμε με ορθολογικό τρόπο σε τελικό αποτέλεσμα, το οποίο θα

είναι εργαλείο ανάπλασης και ανανέωσης των πόλεων (η αναθεώρηση του ρυθμιστικού της Αθήνας μέχρι σήμερα καρκινοβατεί με την πόλη να παρουσιάζει πλέον χαρακτηριστικά αρχαιολογικού χώρου του παρόντος).

Ατελείωτη θα μπορούσε να είναι η απαρίθμηση προβλημάτων και λύσεων. Για ποιο λόγο συνεχώς να επαναλαμβάνουμε το ίδιο τροπάριο; Ας συνειδητοποιήσουμε ότι η Αρχιτεκτονική πάντα παρήγαγε πολιτισμό. Κανένας πολιτισμός δεν ορίζεται δίχως Αρχιτεκτονική. Δίχως αρχιτεκτονι-

κή έκφραση ο πολιτισμός είναι "χαμένη Ατλαντίδα".

Η Αρχιτεκτονική είναι καθαρά πολιτιστική έκφραση. Κατά τον κοινωνιολόγο Άλφρεντ Βέμπερ οι βασικές δυνάμεις που διαμορφώνουν την Ιστορία και προσδιορίζουν την πορεία μας, είναι η κοινωνική, η τεχνολογική και η πολιτιστική διαδικασία. Η πολιτιστική όμως σε αντίθεση με τις δύο πρώτες δεν μεταβιβάζεται από ένα ιστορικό πλαίσιο σε κάποιο άλλο, αφού ο κάθε πολιτισμός είναι προϊόν της αυτόματης

δημιουργικής δύναμης των ανθρώπων.

Σ' αυτήν την αυτόματη δημιουργική δύναμη εντάσσεται ο ρόλος του αρχιτέκτονα. Έχουμε τις δυνάμεις να διαμορφώσουμε την ιστορία μας. Η Αρχιτεκτονική να οριστεί και να κατανοηθεί ως πολιτιστικό αγαθό εν ονόματι της ιστορικής της μοναδικότητας.

Ολοκληρώνοντας θα ήθελα να παραθέσω τον ορισμό του Πολιτισμού κατά Χέγκελ, γιατί θεωρώ ότι σήμερα, την Παγκόσμια Ημέρα της Αρχιτεκτονικής, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα.

Ο Πολιτισμός είναι η απελευθέρωση που συντελείται με τη σκληρή εργασία εναντίον της υποκειμενικότητας της συμπεριφοράς, εναντίον της αμεσότητας της επιθυμίας, καθώς επίσης εναντίον της υποκειμενικής αυθαιρεσίας του συναισθήματος και της αυθαιρεσίας του "έτσι θέλω, έτσι μου αρέσει". ■

(*"Αρχές της Φιλοσοφίας του Δικαίου"*, παράγραφος 187)

Θεσσαλονίκη 30/09/2013